

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

Др РАДОМАН ЈОВАНОВИЋ, „ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ ЦРНЕ ГОРЕ И СРБИЈЕ 1860—1878“

(Цетиње 1977, стр. 338)

У издању Историјског института СР Црне Горе штампана је 1977. године студија под горњим насловом. То је, у ствари, докторска теза Радомана Јовановића, одбрањена новембра 1972. године на Филозофском факултету у Сарајеву.

Књига има 313 страница без резимеа (на француском језику, четири странице), прегледа извора и литературе којима се служио (седам страница) и регистра личних и географских имена (8 страница).

У предговору од 11 страница аутор је дао веома исцрпан преглед досадашње обраде српско-црногорских односа у XIX и почетком XX вијека. И не само преглед већ и оцјене о појединим домаћим и страним радовима који, махом, имају индиректан садржај и карактер. Констатује, на примјер, да је студија Љубомира Дурковића о односима Србије и Црне Горе у доба Петра II Петровић-Његоша једина чији су искључиви предмет односи Србије и Црне Горе.

Оскудица у објективним изворима и литератури која би имала за циљ директну обраду српско-црногорских односа који су у времену о ком је ријеч пролазили кроз различите фазе, ангажовали су рад овог истраживача, али су резултати до којих је дошао, и на овоме мјесту саопштио, утолико већи.

У уводу је дат преглед развоја српско-црногорских односа до 1860. године. Промјене у црногорско-српским односима, до тада, даје више у виду синтезе, но ипак не испушта да временски означи и одређеним историјским разлозима објасни промјене које су се у том погледу дешавале. Интерпретација односа између Србије и Црне Горе од почетка XIX вијека па до краја његових 60-тих година увјерава у крајњу објективност овог историчара.

Садржај књиге је подијељен у седам поглавља. Свако од њих носи наслов којим се означава суштина политичких односа у датом временском тренутку.

У првој глави (35—77) обрађена су прва озбиљнија размислилажења, изазвана појавом устанка у Херцеговини, нападом Омер-паше на Црну Гору и српском резервисаношћу у свему томе.

Тенденције и резултати у објективном интерпретирању српско-црногорских односа, колико су извори омогућавали, присутни су у свој могућој мјери. Невјероватно се добро сналазио у „читању“ докумената којима се регулишу такви међудржавни односи. Зналачки приступа и успјева да размрса тајанственост и заплете дипломатских потеза у регулисању односа о којима је ријеч.

Аутор долази до закључка да су српско-црногорски односи до почетка владавине књаза Николе,

односно књаза Михаила, иако је и у том међувремену било неповерења и ривалства, били друкчији од оних који су настали послје њиховог доласка на власт. То је исправан и логичан закључак. Од тада се у озбиљној форми „поставило питање: која од двију кнежевина треба да има примат у национално-ослободилачкој акцији, око које ће се српски народ касније ујединити...“ Прије тога су се и Србија и Црна Гора налазиле у фази државног, а тиме и политичког контистуисања.

У разради политичких односа Србије и Црне Горе почетком 60-тих година XIX вијека аутор је успио толико да је, заправо, нашао одговоре и на сва њихова каснија ривалства која су, у одређеним етапама, постојала још јача од оних изазваних херцеговачким устанком Луке Вукаловића.

Насупрот веома упадљивој тежњи ка објективном представљању процеса развоја српско-црногорских односа, изгледа да би се могло закључити да је аутор понекад пристрасан у оцјењивању става црногорскога књаза, Сената и других званичних носилаца црногорске спољне политике, односно да је превише обзирив када треба да оцијени и проанализира ставове оних који опредјељују спољну политику Србије. Он рецимо, налази да су црногорски захтјеви за помоћ у устанку 1861, односно у нападу Турака на Црну Гору 1862. године, били неосновани (стр. 77). Такав суд о држању Србије у овом критичном црногорском тренутку немају неки други савремени историчари.

У другом поглављу (79—102) ријеч је о свим политичким мјерама и међусобним настојањима да се превазиђу односи из 1861. и 1862. године, од покушаја војводе Мирка да његов син Никола постане наследник српског пријестола, до 1866. године када је дошло до споразума по којем се књаз Никола одрекао круне у корист Обреновића.

Кулминацију српско-црногорских односа у XIX вијеку, која је дошла до изражаја 1866. године, аутор је обрадио у трећој глави (103—125). Веома су битне и садржајне оцјене које је Јовановић дао уговору о савезу Србије и Црне Горе. Он га, прво, сматра великим доприносом будућој национално-ослободилачкој борби коју ће водити Црна Гора и Србија до коначног ослобођења и уједињења наших народа. Међутим, он, исправно, закључује да у тренутку закључења уговора није било довољно искрености, нити ју је пак могло бити, с обзиром на обостране претензије, које је аутор веома добро уочио и још раније, у овом тексту, саопштио.

У даљој разради питања која чине предмет и садржај ове студије, карактеристична је велика опрезност, али и сигурност у извођењу закључака и давању оцјена о једном, да опет кажемо, заиста деликатном питању историје наших народа из XIX вијека. Српско-црногорски односи, такви какви су били, нијесу се рефлектовали само на њих, већ и на процесе национално-ослободилачког покрета код других наших народа у XIX и почетком XX вијека. Утолико је прије и више важно научно објашњење међудржавних односа Србије и Црне Горе, не само у времену о којем је овдје ријеч већ и у читавом раздобљу у којем је трајала борба наших народа против туђина, која је започела почетком XIX вијека.

Нужно је да изађемо из роматичарског представљања односа наших народа у процесу њиховог ослобађања од туђина. Предавачи историје у школама, писци уџбеника историје који третирају ово раздобље, истраживачи историјских збивања у сусједним неослобођеним крајевима до 1912. године — биће овом студијом веома добро помогнути у историјском разумијевању појава и промјена насталих у међудржавним и династичким односима Црне Горе и Србије у XIX и почетком

XX вијека, који су имали директан одраз на прилике у неослободивим крајевима.

На крају, др Јовановић је у достигнутом нивоу економско-друштвеног развика у Србији и Црној Гори, у чињеници да је Србија доживјела виши степен укупне развијености, да се у њој оформило грађанско друштво, да је буржоазија у династији Обреновића и Карађорђевића нашла својег правог класног представника и заштитника — исправно закључио да је она са више историјских шанси и „права“ рефлекти-

рала на пијемотску улогу у процесу окупања и уједињења наших народа. Међутим, када је и како требало извршити уједињење — то за српску династију и буржоазију није било много важно.

Појава ове студије представља заиста значајан допринос развоју наше нове историографије.

Методолошки принципи, објективност у интерпретацији, стрпљивост и цјеловитост приказивања — одлике су овога рада.

Милорад Кораћ

НАУЧНИ СКУП О МЕСТУ И УЛОЗИ ИЛИНДЕНСКОГ УСТАНКА И КРУШЕВСКЕ РЕПУБЛИКЕ У БОРБИ МАКЕДОНСКОГ НАРОДА ЗА НАЦИОНАЛНО И СОЦИЈАЛНО ОСЛОБОЂЕЊЕ

У организацији Савета „Десет дана Крушевске републике“, научно-културни сусрети, 3, 4. и 5. августа 1978. године, у просторијама хотела „Монтана“ у Крушеву, одржан је научни скуп на тему „МЕСТО ИЛИНДЕНСКОГ УСТАНКА И КРУШЕВСКЕ РЕПУБЛИКЕ У БОРБИ МАКЕДОНСКОГ НАРОДА ЗА НАЦИОНАЛНО И СОЦИЈАЛНО ОСЛОБОЂЕЊЕ“. Симпозијум је одржан под покровитељством председника Републике Јосипа Броза Тита, поводом 75-годишњице илинденског устанка и проглашења Крушевске републике.

Научни скуп је отворио члан Председништва ЦК СКМ Душко Поповски, који је уједно и председник Савета „Десет дана Крушевске републике“. У свом поздравном говору Поповски је, поред осталог, поздравио председника Извршног већа Собрања СРМ Благоју Попова, председника МАНУ академика Михајла Апостолског, ректора Скопског универзитета „Кирил и Методиј“ проф. др-а Бранко Трпеновског, потпредседника Савезне конференције ССРНЈ Ристу Цунова, члана Председништва ЦК СКМ Кочу Битољанца и остале госте и учеснике симпозијума из соција-

листичких република и покрајина и из иностранства.

У име града домаћина, присутне госте и учеснике скупа поздравио је председник Скупштинне општине Крушево Лазо Диневски, председник МАНУ академик Михајло Апостолски, ректор Скопског универзитета „Кирил и Методиј“ проф. др Бранко Трпеновски, председник Савеза историјских друштава СР Црне Горе мр Миомир Дашић, директор Института за историју из Кракова (Пољска) проф. др Јозеф Бушко и други. На крају су Симпозијум поздравили гости из Републике Француске Антони Снејдарек, професор на Сорбони, и др Јосип Моњац, професор колеџа Станислас у Паризу. Поред осталог, гости из Париза су истакли велико интересовање у Француској за илинденски устанак и за Крушевску републику у времену када су се они одиграли, и касније.

Председник Одбора за организацију Симпозијума проф. др Александар Христов је за тиме до реч Душку Поповском, који је поднео уводни реферат на тему: Место и улога илинденског устанка и Крушевске републике у борби македонског народа за национално и социјално ослобођење. У свом реферату Поповски се